

Noodzakelijk, maar risicovol avontuur: stads- bouwmeester in Delft

De stadsarchitect > Tekst: Indira van 't Klooster

Delft krijgt een stadsbouwmeester, maar wat hij of zij zal gaan doen en onder welke voorwaarden, dat is aan het nieuwe college. Architectuurcentrum TOP/Delft Design nam vast een voorschot op de invulling van zijn functie in een zinderend debat.

Al ruim een half uur voor aanvang van het debat stroomt de foyer van het onderkomen van architectuurcentrum TOP/Delft Design langzaam vol. Straks wordt hier gediscussieerd over de voors en tegens van een stadsarchitect in Delft en dat debat voorziet duidelijk in een behoefte. Aldus het architectuurcentrum, dat graag in dergelijke kwesties het debat zoekt met de burgers. Wiek Röling (stadsarchitect van Haarlem, 1970-1988 en Donald Lambert (stadsstedenbouwer van Leiden, 2001-2007 in Leiden) namen de uitnodiging van het architectuurcentrum, om hun ervaringen te delen, dan ook graag aan.

Ernst Damen, fractievoorzitter van de PvdA en drijvende kracht achter de komst van een stadsarchitect, heeft er zin in. Hoewel zijn partij bij de gemeenteraadsverkiezingen terugviel van 11 naar 6 zetels. D66 de formatiegesprekken leidt en het nieuwe bestuur nog niet bekend is, is voor hem één ding zeker. De stadsarchitect komt er, want voor de verkiezingen is de motie van Damen hierover met grote meerderheid aangenomen. Hoe het verder gaat, is bewust aan het nieuwe college overgelaten. Dat moet zich buigen over vragen over de functie van de stadsarchitect. Wat wordt diens taak, wie stelt hem aan en welke positie krijgt hij? Hoe wordt de relatie met de welstandscommissie en de afdeling stedenbouw waar nog veel ontwerpers werkzaam zijn? Hoeveel dagen in de week gaat hij aan het werk?

Damen is benieuwd wat daarover de meningen zijn van de burgers, externe deskundigen en ambtenaren. Daar kan het debat vanavond meer duidelijkheid over geven. Zelf heeft hij daar wel ideeën over. 'De stadsarchitect moet in ieder geval onafhankelijk zijn en direct achter de wethouder opereren. Hij moet het bestuur adviseren, bijvoorbeeld over de uitvoering van de structuurvisie, het creëren van onderlinge samenhang, en het debat in de stad brengen. Eigenlijk moet hij de stad mooier en beter maken.' Het ligt in de lijn van zijn verwachtingen dat een commissie waarin in ieder geval de wethouder en het hoofd van de afdeling stedenbouw zitting hebben, zich buigt over de vraag wie de functie zou kunnen vervullen. En of die Europees moet worden aanbesteed (zie kader).

Niet iedereen blijkt overtuigd van de noodzaak van een stadsarchitect. Erik Pasveer, hoofd van de stedenbouwkundige dienst in Delft, vertelt voor aanvang van het debat: 'Een paar jaar geleden hebben we ons architectuurbeleid laten doorlichten. Toen bleek dat we heel veel dingen al best goed doen. Ik ben zeker niet tegen de komst van een stadsarchitect, maar ik vraag me wel af wat hij zou moeten doen. Dat moet wel heel duidelijk zijn, want zonder mandaat en zonder opdracht kan hij niet werken.'

Initiatiefnemer Jasper van Zwol (TOP/Delft Design) zet aan het begin van de avond de zaken nog eens op een rijtje. Een stadsarchitect kan bij-

dragen aan het stimuleren van debat en architectuurbeleid, hij kan zorgen voor een betere en snellere afwikkeling van bouwprojecten en zijn werk kan leiden tot een hogere architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit van Delft. Als dat allemaal lukt, zou dat kunnen leiden tot een grotere samenhang in de stad. Hij kan bovendien aandacht vragen voor nieuwe opgaven in Delft, zoals dubbel grondgebruik en collectief particulier opdrachtgeverschap. Daar staat tegenover dat het iemand moet zijn die zich niet regentesk opstelt, niet te autonoom moet werken en de gemeentelijke diensten moet kunnen aansturen. En hij moet uiteraard betaalbaar zijn.

Uit de inleidingen van Wiek Röling en Donald Lambert blijkt al direct dat een stadsarchitect aanstellen maatwerk is. De tegenstellingen in taakopvatting kunnen bijna niet groter zijn. Als Röling zegt dat een stadsarchitect natuurlijk in de welstandscommissie moet zitten (maar niet als voorzitter), reageert Donald Lambert als door een wesp gestoken. 'Ik heb het meegemaakt dat mijn ontwerp werd goedgekeurd door de stadsarchitect, en dat diezelfde stadsarchitect het plan afkeurde als lid van de welstand!' Als Lambert uitlegt waarom het van belang is om niet meer dan 1,5 dag per week op niet-permanente basis te werken, is Röling het daar pertinent niet mee eens. 'Een stadsarchitect moet zich volledig kunnen richten op zijn functie. Ik was er 70 uur per week mee bezig en dan nog lukte het niet om alles te doen.' En terwijl Röling de moeilijke ontwerp opdrachten die geen enkele architect voor zijn rekening wilde nemen, zelf onder handen nam, hield Lambert zich vooral bezig met een select aantal projecten op hoofdlijnen. Toch vinden zij elkaar in de gepassioneerde overtuiging dat een stadsarchitect bijdraagt aan de kwaliteit en de samenhang in een gemeente.

In de zaal is dat nog geen uitgemaakte zaak, en de gemoederen lopen hoop op. Opvallend is dat

een Haagse delegatie naar het debat is gekomen om uit te leggen waarom een stadsarchitect geen goed idee is. Astrid Keers, ex-directeur van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling in Den Haag stelt onomwonden: 'Ik ben tegen een stadsarchitect. Zo'n functie creëert een extra conflictmogelijkheid. Het is beter om de stedenbouwkundige dienst te versterken.' Zij wordt daarin bijgevalen door Enno Ebels, momenteel één van de drie hoofdontwerpers van diezelfde dienst: 'Je stelt een stadsarchitect aan als hulpmotor op het moment dat er iets mis is. Zo'n functie zou je niet moeten willen. Als je dat toch doet, moet je enorm veel protocollen opstellen om conflicten te vermijden en de uitholling van de bestaande organisatie tegen te gaan.' Maar dat is dan toch vooral een gevolg van een verkeerd organisatiemodel, niet van de functie op zichzelf, betoogt Damen: 'In Den Haag had de stadsstedenbouwer een dubbelrol die in zichzelf conflictueus was. Het verenigen van een onafhankelijke figuur én een aanstuurder van een dienst in één persoon is in beginsel lastig. Maar in

zich als ombudsman profileren, klinkt uit de zaal. 'En hij kan zich gaan bemoeien met de kwaliteit van de openbare ruimte, de uitvoeringsfase van complexe projecten, of zaken waar de stedenbouwkundige dienst niet aan toe komt', vindt Pasveer. 'Hij moet zich sterk maken voor het Delft Design Center en dat als podium gebruiken voor debat en de brug naar de burger', denkt Damen.

Aan het eind van de avond filosofeert Pasveer: 'Het aanstellen van een stadsarchitect moeten we als een avontuur zien. We gaan het gewoon proberen. Misschien glijden we onderweg wel eens uit. We zien wel.' En dat komt aardig in de buurt van wat Damen voorafgaand aan het debat vertelde: 'Ik geloof in de toegevoegde waarde van zo'n functie, maar het is niet aan mij om de invulling van zijn werkzaamheden te bepalen. De beste manier om hem in te zetten, hebben we nog niet scherp. Het is een ongrijpbaar avontuur, misschien zelfs een risico. Maar we hebben wel een stadsarchitect nodig.'

Informatie

Op 19 mei 2010 vindt een landelijke bijeenkomst voor bestuurders plaats. Wat zijn de voordelen van een stadsarchitect? Hoe noemt u hem? Hoe stelt u hem aan? Ook wordt dan de publicatie Stadsarchitecten en stadsbouwmeesters in Nederland gepresenteerd. Hierin is informatie bij elkaar gebracht om weloverwogen beslissingen te nemen over de benoeming van een stadsarchitect. Dit project is een initiatief van Max van Aerschot, stadsbouwmeester Haarlem, Noud de Vreeze, stadsarchitect Amersfoort en Architectuur Lokaal, Amsterdam. Voor meer informatie: indira.vantklooster@arch-lokaal.nl of www.arch-lokaal.nl

De gemoederen lopen hoog op.

Haarlem zie je nu bijvoorbeeld dat een stadsbouwmeester ook een bindende factor kan zijn. Niet alleen op ambtelijk niveau, ook als personificatie van het architectuurdebat in de stad.'

Als Röling daaraan toevoegt dat een stadsarchitect er ook is om de wethouder beter te laten begrijpen waar hij mee bezig is, slaat de vlam opnieuw in de pan. Pasveer schiet overeind: 'Dat bestrijd ik! Daar is de stedenbouwkundige dienst voor! Als we iets verkeerd hebben gedaan de afgelopen jaren, dan hoor ik dat graag en dan verbeteren we dat. Maar daar hebben we geen stadsbouwmeester voor nodig.'

Waar is hij in Delft dan wel voor nodig? Hij kan

Contracteren van een stadsarchitect

Er zijn twee manieren om een stadsarchitect te contracteren. Gaat het om een gemeentelijke functie? Dan kan de gemeente een arbeidsrechtelijk contract voor bepaalde tijd afsluiten. Gaat het om een onafhankelijk, extern adviseur? Dan is er sprake van dienstverlening. Dit laatste kan betekenen dat de werving van de stadsarchitect aanbestedingsplichtig is. Een voorbeeld is de aanstelling van de stadsarchitect van Amersfoort, die is aanbesteed met een Europese procedure.

De Europese aanbestedingsplicht geldt wanneer het gaat om een opdrachtwaarde van tenminste € 193.000. vertegenwoordigt voor de totale periode van de dienstverlening. Maar ook onder dit drempelbedrag is aanbesteding op grond van gemeentelijk aanbestedingsbeleid in veel gevallen noodzakelijk. Dat kan vervelend zijn wanneer de gemeente al een kandidaat op het oog heeft, want het is niet toegestaan om een aanbestedingsprocedure naar een bepaalde kandidaat 'toe te schrijven.' Ook lijkt het niet mogelijk om af te zien van een aanbesteding op grond van zwaarwegende artistieke redenen. Het is praktisch onmogelijk om aan te tonen dat het absoluut noodzakelijk is de beoogde kandidaat aan te stellen. Immers, het is onwaarschijnlijk dat er in heel Europa slechts één architect beschikbaar is die aan de gewenste kwaliteiten voldoet.

STADSARCHITECT
BOUWMEESTER